

Protestant Theological University

Recension of: Wim Jurg, Onder dezelfde sterren. De laatste heidense senator en zijn christelijke vrienden (Eindhoven: Damon 2020)

van Klinken, G.J.

Published in:
Tijdschrift Nederlandse Kerkgeschiedenis

Published: 01/01/2021

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
van Klinken, G. J. (2021). Recension of: Wim Jurg, Onder dezelfde sterren. De laatste heidense senator en zijn christelijke vrienden (Eindhoven: Damon 2020). *Tijdschrift Nederlandse Kerkgeschiedenis*, 24(4), 171-172.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons). You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

This publication might have been made available through the PThU Research Portal under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the PThU website: <https://www.pthu.nl/over-ptthu/bibliotheek-ptthu/diensten/article-25fa-taverne-amendement-end-user-agreement.pdf>

Takedown policy

If you believe that this document breaches copyright, please contact us providing details, and we will investigate your claim and remove access to the work if necessary: bibliotheek@pthu.nl.

Downloaded from the PThU Research Portal (Pure): <https://pure.pthu.nl>.

Recension of: Wim Jurg, *Onder dezelfde sterren. De laatste heidense senator en zijn christelijke vrienden* (Eindhoven: Damon 2020)

van Klinken, G. J., 2021, In: Tijdschrift Nederlandse Kerkgeschiedenis. 24, 4, p. 171-172 2 p.

Wim Jurg, *Onder dezelfde sterren. De laatste heidense senator en zijn heidense vrienden*. Eindhoven: DAMON, 2020, 216 pp., € 24,90.

Tegen het einde van de vierde eeuw na Christus doet zich in het Romeinse rijk een verandering voor met gevolgen voor heel de latere Europese geschiedenis. De oude godsdiensten worden verboden, alleen het trinitarische christendom blijft officieel toegestaan. Een uitzondering valt de joodse religie ten deel, die een gedoogstatus krijgt. Vanaf nu worden niet-christenen en niet-joden in het westelijke deel van het rijk aangeduid als pagani ('heidenen'), in het oostelijke als hellenen. Voor de overheid blijft het een worsteling om te bepalen wie aan de criteria van goed christen-zijn voldoet. En wie beslist daar in laatste instantie over?

Jurg beschrijft de levens van drie hoofdrolspelers: de rooms-katholieke bisschop Ambrosius van Milaan, de 'heidense' senator Symmachus in Rome en keizer Theodosius. Over de aard van de verhouding tussen kerk en staat in hun tijd wordt tot op de huidige dag gedebatteerd en niet altijd in gunstige zin. G.J. Heering, die het onheil al bij Constantijn ziet beginnen, heeft er de term 'zondeval van het christendom' voor geijkt. Betekent één ware kerk (hoe moeilijk ook te identificeren) niet een vorm van geestelijke dwang jegens allen die de voorkeur geven aan een andere vorm van denken en geloven? Levert zo'n ware kerk niet ook de paradox op dat zij zichzelf in feite uitlevert aan de staat? Immers, aldus Heering, zodra de kerk theologisch in kampen verdeeld raakt zal de overheid de knoop moeten doorhakken. Prins Maurits heeft er te onzent over kunnen meepraten.

Het ligt bovendien voor de hand om een vergelijking te trekken met hedendaagse pogingen om de bevolking van islamitische landen de Sharia op te leggen, aan de hand van één normatieve uitleg van de Islam. Heeft iets dergelijks zich misschien ook al eens in de kerkgeschiedenis voorgedaan? Jurg betreedt hier gevoelig terrein. Zijn portretten van de drie hoofdpersonen zijn vlot geschreven, op het randje van populariserend soms, maar daarmee niet ongenueanceerd. Van een tot op de huidige dag in liturgie en kerklied inspirerende figuur als Ambrosius (vgl. M.A. van Willigen, *Aanbidden met Ambrosius in de Vroege Kerk* 2020) blijkt dat de tot bisschop verheven patriciër óók een volksman kon zijn, een demagoog, een politicus met gevoel voor de macht. Waar tegenover staat, en ook dat maakt Jurg goed duidelijk, dat dergelijke kwaliteiten noodzakelijk waren wilde een man in zijn positie zich kunnen handhaven. Dat het portret van Theodosius minder scherp uitvalt kan Jurg moeilijk verweten worden – anders dan in het geval van Ambrosius en Symmachus zijn maar weinig door hem geschreven teksten bewaard gebleven. Zoveel is wel duidelijk dat de keizer een pragmaticus bleef, ondanks zijn edicten tegen arianen en heidenen. Het mooiste portret in deze bundel is misschien wel dat van die derde politicus en overlever, de pagane senator Symmachus. Zijn manier van argumenteren valt opmerkelijk genoeg minstens zo goed te volgen als die van Ambrosius. Het is niet verrassend hoe dat komt: de klassieke cultuur is in Europa nooit weg geweest. Kerkgeschiedenis is breder dan één ware kerk of leer. Zie de ruimte voor de klassieken in de theologie.

Een gedrukte uitgave van Symmachus' brieven verscheen binnen een eeuw na de uitvinding van de boekdrukkunst (Venetië 1503). Inmiddels zijn we dik vijfhonderd jaar verder. Er wordt gelukkig nog steeds Latijn geleerd in het Europese onderwijs. Dat gebeurt vooral op de middelbare school (gymnasium), het aantal studenten dat zich daarna ook op universitair niveau bekwaamt in deze taal neemt gedurig af. Het zou daarom aan te bevelen zijn om aan uitgaven als deze een beredeneerde leeswijzer toe te voegen, met ter aanvulling op het historische betoog ook enige grammaticale instructie bij de zelfstandige bestudering van de bronnen. Dit voor geïnteresseerden die zich (gebruik makend van

de bagage van het gymasiaal Latijn uit hun tienertijd) na lezing van dit boek ook aan de originele formuleringen van Ambrosius en Symmachus willen wagen. En dat valt aan te bevelen! Voor de beoefening van de kerkgeschiedenis blijft de vaardigheid om bronteksten te lezen van groot belang. Tot in de begin van de negentiende eeuw bleef het Latijn immers het voornaamste communicatiemiddel in de academische theologie, zeker op het niveau van de dissertaties.

Gert van Klinken